

7. Greenberg M. The Moral Impact Theory of Law. *Yale Law Journal*. 2014. Vol. 123. No. 5. P. 1288–1342.

8. Оборотов Ю.Н. Ориентиры апологизации современного права. *Юридическая техника. Ежегодник*. 2011. С. 35–40

Ключові слова: юриспруденція, позитивізм, анти-позитивізм, ціннісно-нормативне праворозуміння.

Ключовые слова: юриспруденция, позитивизм, анти-позитивизм, ценностно-нормативное правопонимание.

Keywords: jurisprudence, positivism, anti-positivism, value-normative conception of law.

Кравчук Микола Володимирович

Західноукраїнський національний університет

завідувач кафедри теорії та історії держави і права,

кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України

ДЕРЖАВА У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ПРОФЕСОРА Ю. М. ОБОРОТОВА

Наукова спадщина професора Ю. Оборотова цінна і вагома для генезису юридичної науки, оскільки його наукові розробки здійснені по новаторськи, креативно, створені з врахуванням постмодерного підходу. Він віднаходив у відомих традиційних державно-правових явищах інноваційні тенденції, визначальні риси, закономірності й окреслював їхню значимість для сучасної юриспруденції та шляхи їх якісного використання у сьогоднішньому правовому житті. У його постаті поєднувались риси корифея загальнотеоретичної юриспруденції, знаного вченого з філософсько-правовим мисленням та неперевершеного методолога. Ю.М. Оборотов був визнаним лідером наукової школи, орієнтованої на використання сучасної методології в осмисленні проблем поєднання традиційності й новачійності у правовому та державному житті сучасного суспільства [1, с. 7]. У його наукових розвідках знайшли специфічні розробку і висвітлення два найважливіших соціальних інститути – держава і право, та інші елементи державно-правової дійсності [2].

Учений зазначав: «Для юриспруденції сьогодні дуже значима як ціннісна характеристика права, так і ціннісна характеристика держави, оскільки ці дві сторони юридичної основи розвитку сучасного світу тісно пов'язані з інтенсивними процесами змін і потрясінь, зумовлених індивідуалізацією і глобалізацією суспільства. Все це може бути виражене в постановці питання не тільки про спроможність права і держави в нових умовах залишатися надійними засобами забезпечення свободи, порядку, цілісності, справедливості та безпеки, а й визначення їх ціннісного сенсу в нових реаліях, здатності адаптуватися до стрімких змін в усіх сферах епохи постмодерну» [3, с. 9].

Так, питання про виникнення і сутність держави через призму сучасної теорії він розглядав у такому ракурсі: як «держави – інструменту узгодження інтересів різних соціальних груп і прошарків населення; за її допомогою досягнення правової культури світового співтовариства і правових культур інших народів використовуються при визначенні демократичної спрямованості розвитку держави і суспільства в Україні» [3, с. 15].

Через філософсько-правові знання цінність держави він вбачав у таких формах: *по-перше, державні ідеали*. Серед державних ідеалів були такі цінності, як державний суверенітет, народовладдя, демократія, вибори, законотворчість та ін.; *по-друге, державні інститути*, до таких цінностей відносив – монархів, президентів, парламенти, уряди, міністерства та ін.; *по-третє, державні образи*. До таких цінностей належать – національна держава, правова держава, соціальна держава, сучасна держава та ін. Ціннісний зміст держави, на думку вченого, також визначає критерій легітимності державної влади та її гілок, оскільки легітимною вважав таку державну владу, яка прийнята народом, підтверджена згодою підкорятись прийнятим рішенням і здійснюваній діяльності. Легітимність влади є найважливішою цінністю держави, тому що така державна влада сприймається населенням як справедлива і правомірна [3, с. 9].

Для формування духовної основи держави з метою забезпечення її довговічності, на думку вченого, потрібно опиратися на традиції ставлення нашого народу до влади від Київської Русі до сучасної

України. Він схвально відносився до концепту, що «держава – це не тільки сила примусу, заснована на законах, але також ідея, що мобілізує сили народу на спільну справу на основі авторитету державної влади, довіри населення до її політичних досягнень і цільових програм розвитку [3, с. 11].

Ю. М. Оборотов, здійснюючи дослідження держави акцентував увагу на поради Г. Еллінека: «державно-правова теорія повинна постійно орієнтуватися на реальну політичну картину життя, проте лише на стільки, на скільки це необхідно для кращого розуміння теоретичних проблем держави» [3, с. 233]. З цього приводу вчений зазначив, що «теорія держави як складова загальнотеоретичної юриспруденції звернена до поняття держави і державності, виникнення і тенденцій розвитку держави, її інститутів, форм, функцій, принципів діяльності. По суті, предмет теорії держави охоплює як статику, так і динаміку держави в її складових». Сучасні дослідники теорії держави «все частіше зазначають кризу державної влади, інститутів держави, її нездатність вирішувати проблеми та функціональну переважаність держави, втрату авторитету у населення тощо. Усе це актуалізує питання про історичну долю держави, яка постає або в рамках інструментальної теорії (держава – лише інструмент для вирішення завдань, що стоять перед суспільством), або в рамках автономної теорії (держава – це автономна організація, яка самостійно впливає на хід суспільного розвитку)» [3, с. 235].

Аналіз сучасних розробок державознавців, на думку вченого, підтвердив, що «сьогодні формуються нові моделі світового розвитку, домінуючою може стати модель сильної держави, глибоко інтегрованої в глобальний ринок, які уже існують в США, Японії, Китаї. Глобалізація стала добою вивільнення капіталу з-під влади держави. Тож-бо капітал отримав можливість не лише диктувати умови державі, але й змінювати смислове призначення держави за рахунок її десоціалізації, денаціоналізації, детериторізації. За суттю, під впливом глобалізації склалася нова ринкова державність, яку, на відміну від давно існуючої «нації-держави», назвали «корпорацією-державою». «З точки зору економіки, мораль і право таких корпорацій-держав знаходиться не

тільки по інший бік добра і зла, але й по той бік закону і злочину, оскільки це принципово новий феномен державності», акцентував вчений [3, с. 240, 241]. Тут доцільно підкреслити, що вчений звернув увагу на розмежування понять «держава» і «державність»: перший термін сприймається «як соціальний інститут», другий – «як процес становлення, зміни і розвитку цього соціального інституту, його складових. Отже, державність може існувати і в умовах відсутності держави» [3, с. 238].

У своїх наукових розвідках Ю. М. Оборотов визначив індикатор «сильної» і «слабкої» держави, що важливо для українського державотворення. На основі аналізу наукових праць, вченим, в якості критерію, використано «ступінь фактичної самостійності і здатності підтримувати своє існування». ...Тому термін «слабка» характеризує безсилля держави, а не його масштаби й означає недолік адміністративного потенціалу для нормального управління економікою, причина якого коріниться в нелегітимності політичної системи в цілому. ...Тільки сильна держава здатна ефективно вирішувати проблеми сучасного життя. Саме сильна держава може протистояти розмиванню національно-державної ідентичності, яке пов'язане з сучасними процесами глобалізації» [3, с. 246].

Характеризуючи державу-корпорацію Ю. М. Оборотов, акцентує увагу на твердженні інших дослідників, що «головними ідеями держави-корпорації є «виживання найсильнішого» і «нічого особистого». При цьому корпорація-держава як адміністративно-економічна компанія: *по-перше*, ставить інтереси країни в залежність від економічних апаратно-відомчих (корпоративних) інтересів; *по-друге*, здійснює приватизацію владних функцій і одночасно відмовляється від виконання більшої частини соціальних зобов'язань або різко їх скорочує. Становлення корпоративної держави відбувається під критичним націям-держави (національної держави), яка використовується як фасад, або від імені якої діє корпорація-держава» [3, с. 241].

Далі вчений звертає увагу на процесі розбудови сучасної держави і констатує, що «одним із дієвих чинників розвитку сучасної державності виступає ринкова економіка. В умовах ринкової еконо-

міки держава не лише тою чи іншою мірою виявляється керуючою системою, але сама економіка впливає на державну владу, яка, таким чином, як і всі економічні процеси, виявляється пов'язаною з болючою проблемою інфляції». У цьому випадку «інфляція підпорядковує собі владу і змушує її жити за своїми законами. Звідси, до речі, можна констатувати існування інфляції влади, тобто перевищення кількості представників влади та владних повноважень над чисельністю населення і правами громадян. Іншими словами, визначеній чисельності населення повинен відповідати певний обсяг публічної влади. Тому при непередбаченому зростанні обсягу публічної влади виникає таке явище, яке можна іменувати владною інфляцією, або інфляцією влади або, по-іншому, «політичною інфляцією». У цьому плані вчений вважає, що «інфляція державної влади – одна з ознак слабкої держави, її нездатності швидко і успішно вирішувати політичні, економічні, соціальні, екологічні та багато інших проблем розвитку суспільства, людини, природи». Вчений розглядав інфляцію не тільки як пов'язане з економікою явище, але й як політичну, духовну і правову категорію. На його думку, сьогодні у зв'язку з посиленням інфляційних процесів в українському суспільстві існує цілковита загроза розвитку інфляції державної влади та інфляції права і на цій основі послаблення інститутів держави і права, через що виникне велика ймовірність перетворення на корпоративну державу, слабку державу [3, с. 249].

Доречно зауважити, що ці два соціальні інститути – держава і право – мають міцний сутнісний зв'язок. На думку Ю.М. Оборотова: «соціальна цінність права визначається його здатністю вирішувати ті проблеми, що виникають в суспільстві з використанням правових засобів у державній діяльності, обсягом необхідного правового регулювання, забезпеченням стабільності у відносинах, надійністю шляхів захисту соціальної цілісності. Саме існування правової держави є визнанням соціальної цінності права». «Право є джерелом свободи особистості, яка входить у певну соціальну спільність. За допомогою права вдається вирішити суперечність між особистою свободою і загальним благом. При цьому право вказує шляхи руху до різних цінностей, надаючи суспільним відносинам такі властивості,

як доступність, оперативність, надійність, однаковість, безпека», підкреслив вчений [3, с. 14].

Отже, процес розбудови української держави сьогодні для українського суспільства і його політичного проводу є визначальним і потребує ґрунтового наукового підґрунтя, тож цей напрямок наукових досліджень є вельми актуальним.

Література

1. Оборотов Юрій Миколайович: бібліографічний покажчик. Уклад.: С.І. Єленич, Т.М. Стефанчишена; наук. ред.: С.В. Ківалов, М.М. Солодухіна, Г.О. Ульянова; НУ ОЮА, наук. б-ка. Одеса: Юридична література, 2016. 102 с. URL. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6729/Oborotov_bibl.pdf?sequence=1&isAllowed=

2. Оборотов Ю.М. Теорія держави і права (прагматичний курс): Екзаменаційний довідник. Одеса: Юридична література, 2004. 184 с.

3. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: монографія. [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2012. 492 с. URL. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3325/Oborotov_Grani_Jurisp_300_1+1.pdf?sequence=1

Ключові слова: держава, державність, право, інфляція влади, державотворення, «сильна» держава, «слабка» держава.

Ключевые слова: государство, государственность, право, инфляция власти, государственное строительство, «сильное» государство, «слабое» государство.

Key words: state, statehood, law, inflation of power, state formation, «strong» state, «weak» state.

Бехруз Хашматулла

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»
заведующий кафедрой истории государства и права
доктор юридических наук, профессор*

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ПРАВОВЕДЕНИЕ В ИССЛЕДОВАНИЯХ ПРОФЕССОРА Ю. Н. ОБОРОВОТА

В исследованиях профессора Ю. Н. Оборотова можно найти много аспектов теории сравнительного правоведения. В частности, в таких работах, как: «Изменение парадигмы методологии юри-